

УДК: 001.8+159.9+37

Матвійчук О.Є., кандидат
педагогічних наук, доцент
кафедра методики
суспільно-гуманітарної
освіти та виховання КУ
імені Бориса Грінченка

Входження України в європейський освітній простір потребує певних змін організації навчально-вихованого процесу у вищій школі. Зокрема це активізація самостійної роботи студентів у бібліотеці, розвиток інформаційної культури студентів. Загальноприйнятим явищем для нашого суспільства стає те, що формування професійно значущих якостей випускника вищого навчального закладу має бути орієнтоване не стільки на об'єм і повноту конкретних знань, скільки на їх здатність самостійного поповнення, висування альтернативних рішень, вироблення критеріїв відбору найбільш ефективних з них. Досягнення цієї мети в значній мірі залежать від рівня інформаційної культури тих, хто навчається у вищих навчальних закладах. Трактуювання в розуміння терміну «інформаційна культура» практично у всіх визначеннях включає в себе два компоненти: інноваційний — вміння працювати з комп'ютерними технологіями і традиційний — бібліотечно-бібліографічна грамотність.

Актуальним є це питання для студентів педагогічного факультету — майбутніх вчителів, вихователів, які працюватимуть з дітьми виховуватимуть читацьку культуру учнів, яка передбачає навички читання, вміння працювати з підручником, посібником, довідником..

Сучасному вчителю, котрий міг би успішно функціонувати у світі інформації, необхідна висока психологічна мобільність, здібність засвоювати та переробляти нову інформацію, тобто високий рівень інформаційної культури.

Теоретична і практична значущість формування інформаційної культури особистості нині є настільки суттєвою, що її успішне розв'язання набуло статусу самостійної науково-педагогічної проблеми.

Питання інформаційної культури особистості, зокрема учнів, студентів, вчителів досліджували: В.С. Бабич, А.А. Вітухновська, Г.Г. Воробйов, Р.А. Воронцов, Н.І. Гендіна, Є.А. Євтюхіна, В.М. Монахов, С.Н. Малярчук, І.Л. Скіпор, Г.А. Стародубова, С.І. Шандрок, І.М. Смирнова.

Практичні аспекти даної проблеми, зокрема роль бібліотек у формуванні інформаційної культури учнів, студентів висвітлено у працях Н.І. Апшай, О.П. Значенко, Л.А. Колосай, О.Є. Матваїчук, Н.П. Пастор, А.І. Рубан, І.М. Смирнові, О.І. Шкирі, Н.В. Шардакової.

Інформаційна культура майбутнього вчителя може бути сформована тільки за умов певної організації навчального процесу, розробки та впровадження нових форм, методів та засобів навчання. Метою навчання в цьому випадку разом із формуванням знань, умінь і навичок стає удосконалення певних особистісних якостей, необхідних сучасному педагогу. Сукупність знань предметної галузі, умінь та навичок роботи з інформацією є складовими інформаційної культури не тільки забезпечують діяльність педагога новими ефективними засобами, а й сприяють систематизації фахового знання особистості.

Інформаційна культура має вирішальний вплив на всі аспекти інформаційної діяльності, безпосередньо пов'язана з дослідницькою та учбовою діяльністю людини. Важливим питанням в даному контексті стає забезпечення інформаційних потреб студентів, як одного із складових інформаційної культури, засобами бібліотеки.

Інформаційні потреби розглядаються нами як стан окремої особи, колективу, що характеризує необхідність отримання інформації для успішного досягнення мети чи виконання роботи.

Вивчення інформаційних потреб студентів визначають наступні чинники формування інтегрованого європейського освітнього простору, становлення особистісно-орієнтованої парадигми розвитку вищої освіти, оновлення дидактичних засад навчально-виховного процесу, проведення наукових досліджень. Специфічна складова інформаційних потреб визначається їх тематичною спрямованістю, службовими обов'язками й особистим професійним тезаурусом викладачів, індивідуальними можливостями студентів.

Роль бібліотеки у задоволенні інформаційних потреб студентів полягає у вивченні потреб та в комплектуванні фонду відповідно запитів користувачів. З метою вивчення інформаційних потреб студентів та рівня їх інформаційної культури нами було проведено анкетування та інтерв'ювання студентів II курсу педагогічного факультету Київського міського педагогічного університету ім. Б.Д. Грінченка. Результати дослідження засвідчили, що основною метою відвідування ними бібліотек (в першу чергу вузівської) є підготовка до семінарів, науково-дослідницька діяльність, самостійна робота, а також спонукання викладача. Найменш значимими мотивами звернення до бібліотек є потреба почитати щось цікаве (дозвілєві потреби). Необхідну інформацію більшість черпає з книг, зокрема підручників, Інтернету, найменше з періодичних видань, наукових збірників. Таким чином саме велика кількість питань, відведених на самостійне опрацювання залучає студентів до цілеспрямованої самостійної роботи і звернення до основних, на їхню думку, інформаційних каналів — підручників та Інтернету.

Значною допомогою студентам при пошуку інформації є консультація викладача, бібліотечного працівника, батьків і, на останньому місці, — поради друзів. Як зазначено в праці Н.І.Апшай [2], особливість бібліотеки

ВНЗ полягає у взаємозв'язку з системою вищої освіти, де основними типологічними ознаками є безпосередня включеність їх у структуру і систему педагогічно-інформаційних комунікацій вищого навчального закладу.

Серед тематичних уподобань на перших місцях інформація різного змісту на нетрадиційних носіях (сідіроми, відеокасети, матеріали Інтернет), художня, наукова література з педагогіки, психології, література з техніки, комп'ютерних засобів, на останньому місці — суспільна політична література.

Найбільш складним видом самостійної роботи є робота з друкованими джерелами. Тому, як зазначає Н.П. Пастор [5], необхідно вчити студентів працювати з літературою, надавати їм індивідуальну консультацію та допомогу, формувати інформаційно-освітнє середовище, що має забезпечити якісно новий рівень освітньо-комунікаційного процесу.

Рівень інформаційної культури студентів передбачає формування навичок роботи з інформацією. Більшість студентів матеріал на традиційних носіях інформації відразу ж перечитують, конспектують, виписують основні терміни та цитати. Робота з нетрадиційними носіями інформації передбачає вибір найголовнішого, на думку студента, копіювання, перечитування матеріалу, роздрукування необхідного.

Як засвідчили результати дослідження, студенти мають достатній рівень володіння комп'ютерною грамотністю, а також бажання отримати знання з аналізу, синтезу, узагальнення інформації, більше знати як працювати з різними джерелами. Таким чином можна зробити висновок про те, що для забезпечення інформаційних потреб студентів необхідна тісна співпраця бібліотечного працівника і викладача, що передбачає проведення спільних занять щодо формування інформаційної культури користувачів. Крім того постійний моніторинг запитів як студентів, так і викладачів дозволяє коригувати фонд бібліотеки. Доцільно було б, на нашу думку, щоб бібліотечні працівники та викладачі стимулювали інтерес і любов молоді до читання, включили книгу в контекст реального життя, зорієнтували студента, де можна отримати інформацію і як нею користуватись. Вирішити ці завдання має на меті новий курс «Інформаційна культура особистості».

Як засвідчив аналіз літературних джерел, сьогодні є декілька моделей навчання основам інформаційної культури. Це праці Л.А. Колосай, Н.І. Гендіної, Н.І. Волкової, І.Л. Скіпер, Г.А. Стародубової [4], [3].

Вибір форми навчання залежить від мети, яку ставить вузівська бібліотека, рівня інформаційної культури тих, хто навчається і особливостей напрямів роботи: лекція, демонстрація, семінар, тренінг, консультація, друковані інструктивні матеріали. Лекції можуть бути рекомендовані для знайомства з різноманітністю електронних освітніх ресурсів, з демонстраціями баз даних, електронним каталогом, бібліотечних веб-сайтів. На відміну від традиційних форм бібліографічного навчання, яке спрямоване на задоволення відповідей в майбутньому, ці заняття дають відповідь на

конкретні питання, які потрібні студенту сьогодні. Як зазначають дослідники Н. Апшай, Н. Пастор, О. Шкира, [1, 2, 5, 10], у результаті навчання користувачі вузівської бібліотеки повинні здобути знання, набути вміння, навички, необхідні для самостійного інформаційного пошуку, опанування традиційних і формалізованих методів аналітико-синтетичної переробки інформації, ефективного освоєння традиційної технології оформлення результатів пошуку і опрацювання інформації. Особливу увагу необхідно звернути на ознайомлення читачів з пошуковими системами Інтернет, оцінці достовірності інформації з Інтернет, раціоналізації пошуку необхідних порталів і сайтів.

Для виконання цих завдань необхідна спільна робота кафедр ВНЗ і вузівської бібліотеки, яку слід зосередити на озброєнні користувачів алгоритмами пошуку, аналітико-синтетичної переробки, вилучення і опрацювання інформації.

Серед орієнтовних тем слід відзначити:

- інформаційні ресурси суспільства;
- основні типи інформаційно-пошукових завдань та алгоритми їх вирішення;
- аналітико-синтетична переробка джерел інформації в навчальній і науково-дослідницькій роботі студентів;
- структура, правила підготовки і оформлення результатів самостійної навчальної і науково-дослідницької роботи студентів.

Інформаційна культура студента включає вміння:

- визначати і формувати свої інформаційні потреби, користуватись послугами бібліотек та інформаційних служб;
- самостійно знаходити потрібне джерело інформації;
- самостійно підготувати доповідь, реферат на задану тему, скласти список літератури (сприймання та переробка інформації);
- використовувати інформацію з різних джерел (літератури, відеофільмів, комп'ютерної техніки);
- працювати з довідковими виданнями, каталогами і картотеками.

В умовах сучасного навчального закладу, як зазначає Н.П. Пасмор, збільшується навантаження на бібліотеку. Значно зростає її роль у навчальному процесі, вдосконалюється бібліотечно-інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів. Це зумовлює трансформацію усіх соціальних функцій вузівської бібліотеки: головної (документально-комунікаційної), загальних (кумулятивної, когнітивної) і спеціальної (освітньої) [5].

Отже, вузівська бібліотека має стати не тільки місцем комплектування, збереження книг, але й найбільш важливим центром забезпечення інформаційних потреб читачів та формування їх інформаційної культури.

Розвиток інформаційної культури особистості, яка отримує професійну вищу освіту — є одним із пріоритетних напрямів діяльності вузівської

бібліотеки. Спільна праця бібліотекарів і викладачів сприятиме набуттю студентами знаходити інформацію, вмінь працювати з нею.

Література

1. Апшай Н. Функції бібліотеки вищого навчального закладу // Вісник книжкової палати. — 2004. — №7. — С. 40—41.
2. Апшай Н.І. Стратегічні орієнтири розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в умовах реформування освіти в Україні. — Харків, 2005. — 20 с.
3. Гендина Н.И., Колкова Н.И., Скипор И.Л. Стародубова Г.А. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях. Учебно-метод. пособие. — М.: Школьная библиотека, 2003. — 296 с.
4. Колосай Л.А. Пошук оптимальних технологій бібліотечно-бібліографічної освіти школярів. — Славутич, 2000. — 65 с.
5. Пастор Н.П. Бібліотечно-інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів: Монографія. — К.: Кондор, 2006. — 116 с.
6. Смирнова І.М. Формування інформаційної культури майбутніх учителів початкових класів: Автореф. дис. канд. пед. наук. — К., 2004. — 20 с.
7. Хімчук О.Є. Інформаційна культура вчителя // Шкільна бібліотека. — 2002. — №2. — С. 48—49.
8. Хімчук О.Є. Формування інформаційної культури учнів у бібліотеці шкіл нового типу // Нова педагогічна думка. — 1998. — №3. — С. 44—48.
9. Шардакова М.В. Формирование информационной культуры читателей библиотеки Пермского технического университета: история и современность // Молодые в библиотечном деле. — 2005. — №9—10. — С. 168—175.
10. Шкира О.І. Бібліотека вищого навчального закладу як осередок духовного і культурного розвитку особистості // Бібліотечна планета. — 2006. — №3. — С. 32—33.
11. Воронцов Г.А. Воспитание читательской культуры старшеклассников на факультативных занятиях. Автореф. дис. канд. пед. наук. — К., 1992. — 22 с.
12. Витухновская А.А. Информационная культура выпускника: итоги одного исследования // Научно-технические библиотеки. — 1998. — №7. — С. 33—43.